

УДК 657:338.48

Рошко Н.Б., здобувач

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Чернівці

АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті розкрито необхідність удосконалення звітності, яку складають суб'єкти туристичної діяльності, запропоновано методичні підходи до аналізу фінансового стану туроператорів та турагентів. Проведено аналіз основних показників діяльності суб'єктів туристичної діяльності Карпатського регіону та визначено фактори, що мають на неї вплив.

This article presents the necessity of improvement accounting that is the subject of tourist activity. Methodical means are offered to analysis of financial state of tour operators and tour agents. The basic indicators of tourist activity in Carpathians region are analyzed and the factors that influence on its activity are determined.

Постановка проблеми. Туристичне підприємство, як і будь-яке інше, виконує свою діяльність в умовах безперервних змін зовнішнього середовища: нормативно-правової бази, взаємодії з різними суб'єктами економічних відносин, попиту та пропозиції на послуги, цін та тарифів на роботи та послуги тощо.

В цілому всі зовнішні та внутрішні зміни умов роботи туристичного підприємства впливають на його фінансові результати. Тому важливе значення для підвищення ефективності управлінських рішень, які приймаються керівництвом суб'єкта туристичної діяльності, має виважений аналіз його діяльності.

Аналіз результатів діяльності суб'єктів туристичної діяльності цікавить значну частину зовнішніх та внутрішніх користувачів (кредиторів, інвесторів, менеджерів підприємства тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням аналізу та визначенню факторів впливу на туристичну діяльність в Україні присвячено ряд праць науковців. Кифяк В.Ф. [3] розкриває сучасні підходи до організації

туризму та визначає можливості розвитку туризму в Україні. Кифяк О.В [2] досліджує туризм як фактор вдосконалення галузевої структури регіональної економіки та пропонує створення умов для оптимальної економічної самостійності регіонів. Момонт Т.В [4] розглядає основні напрями формування ринку туристичних послуг та визначає основні фактори впливу на розвиток ринку туристичних послуг України. Сорока С.П. [5] досліджує регуляторну політику держави у сфері туризму і її реалізацію на регіональному рівні та вказує на виявлену залежність активного зростання туристичного підприємництва від реалізації прийнятих регіональних державних програм підтримки туризму. Цьохла С.Ю [6] проводить систематизацію факторів розвитку туристичної індустрії та визначає, що закономірністю розвитку індустрії туризму є залежність від рівня соціально-економічного розвитку країни.

Незважаючи на кількість наукових розробок в зазначеній сфері, подальшого дослідження вимагають питання удосконалення методики аналізу та її практичного застосування, зокрема, для аналізу туристичної діяльності в Карпатському регіоні.

Постановка завдань. Метою статті є визначення методичних підходів до аналізу діяльності туристичних операторів та туристичних агентів й визначення факторів впливу на туристичну діяльність на основі аналізу роботи туристичних підприємств Карпатського регіону.

Для досягнення мети в статті вирішено наступні завдання:

- I. удосконалення форм звітності, які складають суб'єкти туристичної діяльності, як джерела інформації для аналізу;
- II. визначення методичних підходів до аналізу у туроператорів та турагентів;
- III. аналіз діяльності суб'єктів туристичної діяльності Карпатського регіону;
- IV. визначення зовнішніх та внутрішніх факторів, що мають вплив на діяльність туроператорів та турагентів Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Удосконалення форм звітності, які складають суб'єкти туристичної діяльності, як джерела інформації для аналізу.

Світовий досвід накопичив чимало прикладів того, як туризм перетворювався на реальну альтернативу іншим прибутковим видам виробничої діяльності. Проте, попри велику кількість наукових розробок, державних та регіональних планів, стратегій і програм в економічній системі нашої держави значення туризму та ставлення до нього майже не змінилося. Шкода, адже специфіка туризму як виду економічної діяльності полягає не тільки у задоволенні потреб споживачів у відпочинку, оздоровленні та пізнанні, а й у справлянні вагомого впливу на інші сектори економіки через диверсифіковані зв'язки, спричиняючи появу мультиплікативного ефекту та стимулюючи розвиток інших галузей [3].

Ринок туристичних послуг характеризується наступними ознаками.

- 1) Основним предметом купівлі-продажу є послуги.
- 2) При реалізації туристичного продукту є розрив в часі між придбанням продукту і його споживанням.
- 3) На туристському ринку є територіальна роз'єднаність між споживачем і виробником.
- 4) Якість продукту значною мірою залежить від конкретних виконавців.
- 5) На туристський попит впливають сезонні коливання і нерівномірність туристського потоку.
- 6) Окрім покупця і продавця в механізм туристського ринку включається велика кількість посередницьких ланок [4].

Як джерело аналізу туристичної діяльності по країні чи конкретному регіону застосовують сукупність показників, наведених в звітності, що дозволяє оцінити якість роботи туристичних підприємств.

Для більш детального аналізу фінансового стану конкретно обраного суб'єкта туристичної діяльності необхідно визначати показники фінансової стійкості, рентабельності, ліквідності, платоспроможності тощо.

Інформаційною базою для аналізу служить оперативна, статистична та фінансова звітність суб'єктів туристичної діяльності, яка надає інформацію про стан, результати діяльності, а також ефективність використання ресурсів, формує уявлення про перспективи розвитку.

Склад звітності суб'єкта туристичної діяльності представлено на рис.1.

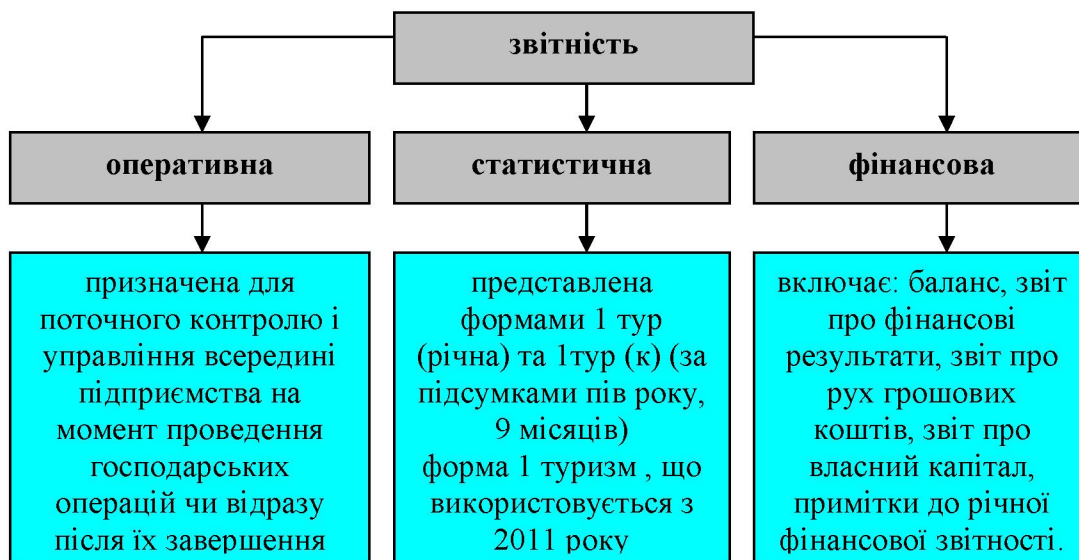

Рис.1. Звітність туристичного підприємства

З 2011 року на території України були внесені зміни до статистичної звітності, зокрема, було розроблено та запроваджено нову форму статистичної звітності 1 туризм, її заповнюють всі юридичні та фізичні особи, зайняті туристичною діяльністю. Бланк цієї звітності затверджений наказом Держкомстату від 14.12.2011 року № 346 та з 01 січня 2013 року даний наказ втратив чинність. Відповідно до статей 4, 14, 18 Закону України "Про державну статистику", враховуючи положення статей 80, 81, 95 Цивільного кодексу України, частини 8 статті 19 та статті 55 Господарського кодексу України, з метою подальшого вдосконалення державних статистичних спостережень зі статистики туризму й отримання повної, всебічної та об'єктивної статистичної

інформації було затверджено нову форму 1 туризм та вводять її у дію зі звіту за 2012 рік згідно наказу Держкомстату від 30.11.2012 року № 498.

Звітність у 2011 році була недосконалою та внесені зміни дали можливість відображати інформацію про економічні показники суб'єктів туристичної діяльності за типом послуг та категоріями обслугованих клієнтів, а саме про доходи від надання послуг за типом послуг та доходи від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів) за категоріями обслугованих клієнтів.

Однією з негативних особливостей звіту 1 туризм у порівнянні зі звітністю 1 тур є те, що не вказується наявність ліцензії у туроператора та її строковість, що збільшує роботу статистики та вимагає додаткових документів (листів), які підтверджують, що суб'єкт туристичної діяльності не займається цим видом діяльності і не повинен здавати форму 1 туризм. Отже доцільно внести зміни у форму 1 туризм по відображенню ліцензій туроператорів, щоб володіти більш повною інформацією про суб'єкти туристичної діяльності.

Також необхідно збільшити контроль діяльності суб'єктів туристичної діяльності. Особливо турагентів, які після відміни ліцензування їх діяльності не дотримуються всіх вимог до роботи в туристичній сфері.

Порівняння даних звітності за певні періоди часу, наприклад, за кілька років, дає аналітичну інформацію про результати господарської діяльності туристичного підприємства, про тенденції його розвитку в минулому та перспективи на майбутнє.

Визначення методичних підходів до аналізу у туроператорів та турагентів.

Стійкий фінансовий стан туроператора чи турагента формується в процесі всієї діяльності. Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

1) дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства; дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;

- 2) об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- 3) оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- 4) визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Фінансовий стан розраховується на основі фінансової звітності, та є особливості в розрахунках у туроператорів та турагентів, зокрема, турагент може не мати статутного капіталу і не можна розрахувати коефіцієнт фінансової залежності та автономії.

Для суб'єктів туристичної діяльності з класичних підходів до проведення аналізу фінансового стану ми визначимо множину коефіцієнтів, які доцільно розраховувати. Запропоновано методичні підходи до аналізу фінансової стійкості для туроператора шляхом визначення коефіцієнтів: фінансового левериджу; інвестування; концентрації позикового капіталу; фінансової залежності; маневреності; економічної незалежності.

Запропоновані коефіцієнти в методиці аналізу туроператорів розкривають інформацію про: частку власного капіталу у загальній вартості майна; ступінь участі позикового капіталу у формуванні активів; ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування; частку основних засобів, що фінансуються за рахунок власного капіталу; частку запасів у власному оборотному капіталі, що обмежує свободу маневру власним капіталом; залежність підприємства від довгострокових зобов'язань.

Для характеристики фінансового стану турагента варто використовувати коефіцієнти аналізу ліквідності: термінової ліквідності; абсолютної ліквідності; мобільності активів; співвідношення активів; загальної ліквідності.

Запропоновані коефіцієнти в методиці аналізу діяльності турагента розкривають інформацію про: частку поточної заборгованості підприємства, яка може бути погашена негайно на дату складання звітності; частину поточної заборгованості підприємства, яка може бути погашена за рахунок готівки та

очікуваних надходжень від дебіторів; частку в активах підприємства, що займають оборотні активи; рівень співвідношення між оборотними та необоротними активами туристичного підприємства; в якій мірі поточні активи покривають поточні зобов'язання турагента.

Запропоновані методичні підходи оцінки ліквідності можуть застосовуватись і у туроператорів, та на сьогодні вони є більш доцільними для турагентів (які вже не отримують ліцензії для своєї діяльності) - оскільки дають змогу оцінити можливість швидкого перевodu активу у готівку без істотної втрати його вартості.

Діяльність всіх туристичних підприємств пов'язана з отриманням бажаного результату прибутку, тому показники рентабельності є дуже важливими, доцільно розраховувати такі показники:

1) рентабельність операційної діяльності, що розраховується як відношення прибутку (збитку) від операційної діяльності до витрат від операційної діяльності;

2) чиста рентабельність підприємства, що розраховується як відношення чистого прибутку (збитку) від діяльності підприємства до загальних витрат підприємства.

Рекомендовані показники дадуть змогу керівникам отримати результати для прийняття управлінських рішень та зовнішнім користувачам оцінити фінансовий стан туроператорів та турагентів.

Аналіз діяльності суб'єктів туристичної діяльності Карпатського регіону.

В Україні у 2011 році було 4793 суб'єкти туристичної діяльності, які в свою чергу розподіляються на юридичні та фізичні особи та туроператори, турагенти та суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість суб'єктів туристичної діяльності України за видами

Суб'єкти туристичної діяльності	Юридичні особи	Фізичні особи
туроператори	877	-
турагенти	1471	2041
суб'єкти туристичної діяльності, що здійснюють екскурсійну діяльність	94	310
Разом	2442	2351

Отже, на території України значна частина підприємств зайнята туристичною діяльністю, що свідчить про зростання зацікавленості громадян нашої країни у туризмі.

Частка суб'єктів туристичної діяльності Карпатського регіону в 2011 році становила 614 суб'єкти туристичної діяльності, що становить 12,8% від усіх суб'єктів на території України.

Склад суб'єктів туристичної діяльності Карпатського регіону у 2011 році в розрізі областей представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Суб'єкти туристичної діяльності Карпатський регіон

Область	Туроператори	Турагенти	Суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	Разом
Закарпатська	18	118	13	149
Івано-Франківська	21	88	7	116
Львівська	60	115	55	230
Чернівецька	30	87	2	119
Карпатський регіон в цілому	129	408	77	614

За результатами дослідження, найбільша кількість туроператорів у Львівській області, а турагентів - у Закарпатській та Львівській області. Лідером по суб'єктам, що здійснюють екскурсійну діяльність, є теж Львівська область.

Важливими показниками, які характеризують діяльність підприємств, є доходи і витрати - у туристичній діяльності їм теж приділяється значна увага. Так в Україні у 2011 році від туристичної діяльності було отримано дохід в сумі

4685427,1 тис. грн., а операційні витрати, що були понесені туристичними підприємствами становили – 1436669,1 тис. грн.

Туроператори, що працюють в Карпатському регіоні, результати своєї діяльності визначають такими основними показниками: дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов’язкових платежів), суми комісійних, агентських та інших винагород, операційні витрати (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, суми нарахування амортизації, інші операційні витрати) та витрати на утримання власних турагентів - що знаходить своє відображення у формі статистичної звітності 1 туризм. Показники діяльності туроператорів Карпатського регіону за 2011 рік представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Показники роботи туроператорів Карпатського регіону в 2011 році

Область	Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ)	Сума комісійних агентських винагород	Операційні витрати	Витрати на утримання власних турагентів
Закарпатська	5393,7	404,4	4696,5	-
Івано-Франківська	216434,4	828,7	254549,2	22,8
Львівська	92051,3	3411,1	31640,6	800,7
Чернівецька	7255,1	808,0	7435,8	27,4
Карпатський регіон в цілому	321134,5	5452,2	298322,1	850,9

Отже, за минулий рік в Карпатському регіоні туроператорами було отримано дохід від надання туристичних послуг в сумі 321134,5 тис. грн., при цьому операційні витрати становили 298322,1 тис. грн.

Показники діяльності турагентів (юридичних осіб) Карпатського регіону за 2011 рік представлено в табл. 4.

Таблиця 4

Показники роботи турагентів (юридичних осіб) Карпатського регіону в 2011 році

Область	Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ)	Сума комісійних агентських винагород	Операційні витрати	Матеріальні витрати
Закарпатська	1574,8	1518,1	3820,4	2178,7
Івано-Франківська	1309,1	1226,2	1270,3	91,8
Львівська	9589,9	8407,7	11084,5	1708,8
Чернівецька	3309,9	1184,3	3412,8	723,3
Карпатський регіон в цілому	14208,9	12336,3	19588	4702,6

За минулий рік в Карпатському регіоні турагентами (юридичними особами) було отримано дохід від надання туристичних послуг в сумі 14208,9 тис. грн., при цьому операційні витрати становили 19588 тис. грн., з них матеріальні витрати становлять 24% (4702,6 тис. грн.).

Показники діяльності турагентів (фізичних осіб) Карпатського регіону за 2011 рік представлено в табл. 5.

Таблиця 5

Показники роботи турагентів (фізичних осіб) Карпатського регіону в 2011 році

Область	Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ)	Витрати на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту	Витрати на розміщення та проживання
Закарпатська	2795,2	1235,7	389,2
Івано-Франківська	2092,7	417,8	120,5
Львівська	3514,0	4475,3	2962,3
Чернівецька	1896,4	537,1	231,5
Карпатський регіон	10298,3	6665,9	3703,5

Таким чином, за минулий рік в Карпатському регіоні турагентами (фізичними особами) було отримано дохід від надання туристичних послуг в сумі 10298,3 тис. грн., при цьому витрати на послуги сторонніх організацій, що використовуються при виробництві туристичного продукту склали 6665,9 тис.

грн., з них витрати на розміщення та проживання у сумі 3703,5 тис. грн. становлять 55,6%.

Визначення зовнішніх та внутрішніх факторів, що мають вплив на діяльність туроператорів та турагентів Карпатського регіону.

Дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності туристичних підприємств в Карпатському регіоні дозволило визначити ряд факторів, що мають значний вплив (рис.2).

Факторами позитивного впливу, що визначають перспективний розвиток туризму, є збільшення інвестицій в інфраструктуру, маркетинг і реклама, розвиток внутрішніх ринків, зростання міжрегіонального співробітництва й міжгалузевих партнерств [6].

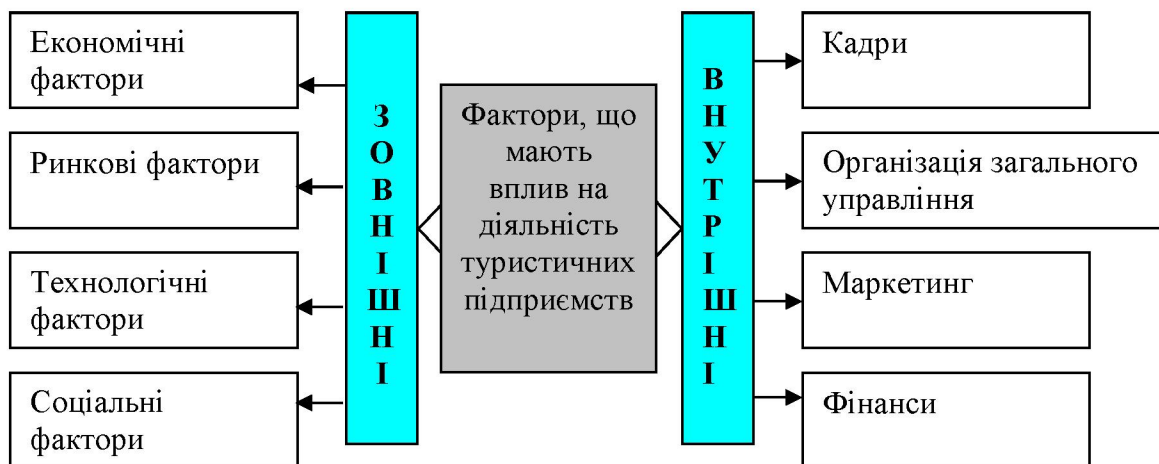

Рис. 2 Зовнішні та внутрішні фактори впливу на туристичну діяльність

Для розвитку сфери туризму в Україні і регіонах існують деякі перепони:

- 1) відносно невеликий термін окупності капіталу в цій сфері призводить до того, що в гонитві за швидкими прибутками багато туристичних підприємств працюють без стратегії розвитку на майбутні періоди;
- 2) відсутність інвестицій і інфраструктури туризму;
- 3) фінансування туристичного бізнесу вважається ризиковим;
- 4) відсутність єдиного механізму державного регулювання туристично-рекреаційного сектору економіки та ін. [5] .

Висновки. Здійснений аналіз розвитку туристичної діяльності в Україні дозволив визначити тенденції та внести пропозиції стосовно: удосконалення форм звітності суб'єктів туристичної діяльності; методичних підходів аналізу фінансового стану для туроператорів та турагентів. На основі аналізу основних показників діяльності туроператорів та турагентів юридичних і фізичних осіб в Карпатському регіоні визначено фактори, що мають вплив на туристичний бізнес.

Література

1. Закон України „Про туризм ” від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР в редакції Закону від 18.11. 2003 р. № 1282-IV.
2. Кифяк В.Ф. Організація туризму: [навч.посібник].- Чернівці: Книги-XXI, 2008.- 344с.
3. Кифяк О.В. Туризм як фактор вдосконалення галузевої структури регіональної економіки./ О.В. Кифяк //Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту.2010. - Вип.4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vchtei/2010_4/NV-2010-V4_24.pdf
4. Момонт Т.В. Основні напрями формування ринку туристичних послуг/ Т.В.Момонт // Економіка. Управління. Інновації. - 2009. - №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/eui/2009_1/09mtvrtp.pdf
5. Сорока С.П. Регуляторна політика держави у сфері туризму і її реалізація на регіональному рівні./ С.П. Сорока // Економіка. Управління. Інновації. - 2010. - №1 (3). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/soroka.htm
6. Цьохла С.Ю. Систематизація факторів розвитку туристичної індустрії./ С.Ю. Цьохла// Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». - 2009. - Том 22 (61), №2. - С.373-380.
7. Статистичний бюлетень «Туристична діяльність в Україні у 2011 році»//Державна служба статистики України .- Київ 2012.
8. Статистичний збірник «Туризм та відпочинок в області» Чернівці.: 2012.-79.